

# **Türkiye’de Suriyeli Göçmenlerin Entegrasyon Sorunları: Van İli Örneği**

**CİHAT AYDEMİR**

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü  
Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye  
YYÜ Eğitim ve Araştırma Hastanesi  
Tıbbi Sosyal Hizmet Birimi (Sosyal Çalışmacı)  
cihataydemir2@stu.aydin.edu.tr  
ORCID: 0009-0004-4431-9504

**EMRE KARA**

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü  
Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye  
emrekara7@stu.aydin.edu.tr  
ORCID: 0009-0007-1117-7476

## **ÖZ**

Suriyeli göçmenler Türkiye’de karşılaştıkları entegrasyon süreçlerinde dil engeli, iş bulma zorluğu, eğitim sistemine uyum, toplumsal kaynaşma ve yasal statü belirsizliği gibi çok boyutlu sorunlarla karşılaşmaktadır. Araştırma, söz konusu çok boyutlu zorlukları nitel araştırma yöntemiyle derinlemesine inceleyerek elde edilen bulgularla literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen saha çalışmasında, Van ilinde yaşayan on beş Suriyeli ile derinlemesine görüşmeler yapılmış; ayrıca ikinci el veriler (literatür taraması ve kurum istatistikleri) toplanmıştır. Bulgular, entegrasyon sürecinde dil bariyerinin gündelik yaşamı ve iş imkânlarını kısıtladığını, göçmenlerin çoğunun kayıt dışı ve güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kaldığını, çocukların eğitiminde devamlılık sorunu yaşadıklarını göstermektedir. Bu sorunların sürmesi hem göçmenlerin toplumsal refahı hem de ev sahibi topluma uyum süreçlerini zorlaştırmaktadır. Uygulamada olan sosyal uyum yardımı, şartlı eğitim ve sağlık yardımı, eğitim hizmetleri, yabancılara yönelik Türkçe dil kursları (TÖMER, Halk Eğitim Merkezleri), çocukların okullaşma oranının artırılması için özel projeler, göçmen sağlığı merkezleri vb. sosyal uyum projeleri bulunmaktadır. Bu bağlamda makalede Türkiye’de uygulanan

entegrasyon politikalarındaki eksikliklerin giderilmesine ve dil öğrenimi, istihdam olanakları, toplumsal uyum gibi alanlardaki somut çözümlerin devamlılığın sağlanmasına ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** *Suriyeli göçmenler, entegrasyon, sosyal uyum, nitel araştırma, Yasal Statü*

## **Integration Problems of Syrian Refugees in Turkey: The Case of Van Province**

### **ABSTRACT**

Syrian migrants in Turkey face multidimensional challenges in the process of integration, including language barriers, difficulties in finding employment, adaptation to the education system, social cohesion, and uncertainty regarding legal status. This research aims to contribute to the literature by examining these complex challenges in depth through a qualitative research approach. In this context, fieldwork was conducted in the province of Van, involving in-depth interviews with fifteen Syrians, alongside the collection of secondary data (literature review and institutional statistics). The findings indicate that language barriers restrict daily life and employment opportunities, that most migrants are compelled to work in informal and insecure jobs, and that children face problems in maintaining continuity in their education. The persistence of these issues hampers both the social welfare of migrants and their integration into the host society. Currently implemented social cohesion programs include social adaptation assistance, conditional education and health benefits, educational services, Turkish language courses for foreigners (offered by TÖMER and Public Education Centers), special projects to increase school enrollment among children, and migrant health centers. Within this framework, the study emphasizes the need to address the deficiencies in Turkey's integration policies and to ensure the sustainability of concrete solutions in areas such as language acquisition, employment opportunities, and social cohesion.

**Keywords:** *Syrian refugees, integration, social cohesion, qualitative research, legal status*

## GİRİŞ

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaşın ardından Türkiye, çok kısa bir sürede 2000 yıllardaki en büyük çaplı göç ile karşı karşıya kalmıştır. Ekşi (2002), insanlık tarihinin farklı dönemlerinde milyonlarca kişinin kendi ülkelerinden zorla ya da gönülsüzce ayrılmak zorunda kaldığını vurgulamaktadır. Ona göre, 20. yüzyıl boyunca yaşanan kitlesel göç hareketlerine örnek olarak; İspanya iç savaşı (1936-1939) sırasında ülkesini terk eden kral yanlıları, İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) öncesinde zulümden kaçan Yahudiler, Sovyetler Birliği döneminde sürgüne uğrayan Ruslar (1917-1923), Vietnam Savaşı sırasında göç etmek zorunda kalan Kamboçyalı ve Vietnamlılar (1955-1975), Humeyni yönetiminden kaçan İranlılar (1979-2000) örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca son yıllarda Etiyopya, Kamboçya, Mozambik, Küba, Ermenistan, Tibet ve Irak’tan ayrılanlarla birlikte yaklaşık 43 milyon insan başka ülkelere sığınmış ya da göç etmek zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR), Temmuz 2025 itibarıyla Türkiye’de geçici koruma altındaki yaklaşık 3,2 milyon Suriyeli bulunduğunu açıklamıştır. Ayrıca yaklaşık 222.000 diğer ülke uyruklu mülteci ve sığınmacı da mevcuttur. Türkiye bugün dünyada en fazla mülteci barındıran ülke konumundadır ve yaklaşık dört milyona yakın sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (World Bank, 2021).

Suriyeli sığınmacıların varlığı, insani boyutunun ötesinde, Türkiye’nin toplumsal yapısını, ekonomi piyasasını, eğitim sistemini ve siyasetini net bir şekilde derinden etkilemiştir. Örneğin Suriyeli sığınmacıların Türkiye’nin farklı şehirlerinde yarattığı en belirgin ekonomik etkilerden biri kira fiyatlarındaki artıştır. Semih Tümen’in 2016 yılında American Economic Review’da yayımlanan çalışması, Suriyeli göçünden doğrudan etkilenen bölgelerde kiralarda ortalama %5,5 oranında yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, konut kalitesine göre farklılaşan bu etkinin düşük standartlı evlerde yalnızca %1,7, yüksek kaliteli konutlarda ise %11 seviyesinde olduğu belirtilmektedir. Tümen, bu farklılığın temel nedenini, göç alan bölgelerde yaşayan yerli halkın daha nitelikli konutlara yönelmesiyle açıklamaktadır. Nitekim Suriyelilerin ülkedeki varlığı iç siyasette önemli bir gündem maddesi haline gelmiş, artan mülteci karşıtlığı iktidar partisi de dahil olmak üzere seçim sonuçlarını bile etkiler vaziyete gelmiştir. Yıldırım, (2017) 2011’de Suriye’de başlayan iç savaşın ardından Türkiye’ye yönelen yoğun göç dalgası, ülkenin ekonomik yapısında, toplumsal yaşamında ve siyasal alanında önemli ölçüde etkiler

yarattığını vurgulamıştır. Toplumsal düzeyde ise yerel halk ile sığınmacılar arasındaki etkileşim ve sosyal kabul konusu, toplumsal barış ve uyum açısından önemli bir hal almıştır. Gelişlerinin üzerinden on yıl geçmesine rağmen Türkiye toplumunda Suriyeli mültecilerin “geçici” oldukları ve bir gün ülkelerine geri dönecekleri yönündeki algıları güçlü biçimde varlığını devam sürdürmektedir (Erdoğan, 2020). Akademik açıdan bakıldığında, böylesine büyük bir mülteci nüfusunun uzun vadeli entegrasyonu olgusu göç araştırmaları literatüründe de merkezi bir öneme sahiptir. Örneğin; Karaçay, (2024) Türkiye’deki Suriyeli mültecilere yönelik entegrasyon politikalarını inceleyerek, yeni politikalara duyulan ihtiyaca önce “kısmi ve çekingen” sonra “merkeziyetçi” uygulamalarla cevap verdiğini göstermiştir. Suriyeli göçmenlerin yaşadığı sorunları son yıllarda pek çok araştırmaya konu olmuş; bu kapsamda Suriyelilerin eğitimden işgücüne, mekânsal dağılımdan sosyal uyuma kadar çeşitli boyutları incelenmiştir. Yıldız, (2019) çalışmasında İstanbul’un Başakşehir, Bağcılar ve Fatih ilçelerinde, 25 öğretmen ve 18 Suriyeli öğrenci ile yaptığı derinlemesine görüşmelerde elde edilen bulgularda en öne çıkan sorunun dil sorunu olduğu ve ardından kültürel farklılık, iletişim eksikliği, dersten geri kalma ve akademik başarı eksikliği olarak görülmüştür. Bir başka araştırma ise İşcan ve Çakır, (2019) çalışmalarında ise Türkiye’deki sığınmacı ve mültecilerin Türk işgücü piyasasına etkisini araştırırken bu kapsamda, yabancıların geleneksel göçmen işçilerin yaşadıkları sorunları yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Çalışmanın Türkiye örneği içinde kitlesel ve uzun süreli mülteci barındırma durumunda entegrasyonun nasıl gerçekleşebileceğine dair çıkarımlar sağlaması hedeflenmektedir. Bu nedenle Suriyeli göçmenlerin entegrasyon sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi büyük öneme sahiptir.

## **2. ARAŞTIRMANIN AMACI**

Bu araştırmanın genel amacı, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki entegrasyon sürecinde karşılaştıkları temel sorunları belirlemek ve bu sorunların nedenlerini ve sonuçlarını derinlemesine incelemektir. Araştırma, elde ettiği bulgularla göçmenlerin sorunlarını ortaya koyarak literatüre katkı sağlamayı ve karar alıcılara yol gösterici veriler sunarak politikaların üretilmesinde eksiklikleri tamamlamayı amaçlamaktadır. Suriyeli göçmenlerin entegrasyon deneyimini çok boyutlu bir perspektifle ele alarak–dil, eğitim, istihdam, sosyal ilişkiler boyutlarındaki sorunları bütüncül bir çerçevede inceleyerek; mevcut uyum politikalarının ve yasal statünün entegrasyon üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesini

hedeflemektedir. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki araştırma soruları belirlenmiştir:

- Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyonunda karşılaştıkları en önemli sorunlar ve engeller nelerdir?
- Dil ve iletişim engelleri, Suriyeli göçmenlerin toplumsal yaşama katılımını nasıl etkilemektedir?
- Suriyeli göçmenlerin eğitim süreçlerine uyumu ve iş hayatına katılımında hangi sorunlar ön plana çıkmaktadır?
- Ev sahibi toplumun tutumları, Suriyeli göçmenlerin entegrasyon sürecini nasıl şekillendirmektedir?
- Suriyelilere sağlanan geçici koruma statüsü ve mevcut uyum politikaları, onların uzun vadeli entegrasyonunu nasıl etkilemektedir?

Bu araştırma soruları, entegrasyonun farklı boyutlarına ışık tutacak şekilde tasarlanmıştır. Her bir soru, Suriyeli göçmenlerin kendi deneyimlerini ve onların uyum sürecini etkileyen toplumsal koşulları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

### **3. Suriyeli Göçmenlere Dair Araştırmalar ve Entegrasyon Sürecine Yönelik Literatür Taraması**

Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin entegrasyonu konusunda ilk dönem çalışmalar daha çok kriz yönetimi ve acil insani yardım boyutuna odaklanırken Yılmaz, (2017), Nitekim Zengin (2021)'de özellikle 2015 sonrasında Suriyelilerin kalıcılığının anlaşılmasıyla birlikte sosyal uyum ve entegrasyon odaklı akademik çalışmaların hız kazandığını göstermiştir. Örneğin, İçduygu ve Şimşek (2016) erken dönemde kalıcı bir entegrasyon politikası oluşturulmadığını, Suriyelilerin uzun süre "geçici misafir" olarak görüldüğünü vurgulamıştır. Nitekim başlangıçta entegrasyon, kriz geçici görülerek ihmal edilmiş; Suriyelilerin kısa sürede ülkelerine döneceği varsayımıyla kapsamlı bir uyum politikası ne yazık ki uygulanmamıştır.

Ancak çatışmalar uzayıp mülteci sayısı hızla arttığında Türkiye, politikalarını gözden geçirmek zorunda kalmıştır. 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ve 2014'te Geçici Koruma Yönetmeliği'nin çıkarılması, Suriyelilere yasal statü sağlama ve uyumu yönetme çabasının ilk adımlarıdır. 2018 yılında yayımlanan "Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı", entegrasyon politikalarının kurumsallaşması yönünde önemli bir adımı oluşturmaktadır. Bu planda eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal destek boyutlarında uyumu kolaylaştırmaya yönelik hedefler ortaya

konmuştur. Türkiye’nin entegrasyon politikaları uzun süre “geçicilik” ve “geri dönüş” ekseninde temkinli kalmış; Suriyelilerin belirsiz bir statüde uzun yıllar yaşaması durumu ortaya çıkmıştır. Bu “sürekli geçicilik” olgusu, entegrasyonun önünde yapısal bir engel olarak değerlendirilmiştir. Son dönem değerlendirmeleri, Suriyelilerin sürekli geçici konumunun ve artan toplumsal tepkinin Türkiye’nin kabul ve entegrasyon kapasitesini zorlamakta olduğunu ortaya koymaktadır (İçduygu ve Yıldız, 2023; Danış ve Dikmen, 2022). Dil engeli, neredeyse tüm çalışmalarda en önemli sorunlardan biri olarak gösterilmektedir Ünal, Taşkaya ve Ersoy, (2018), Şimşek, (2020).

Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmı geldiklerinde Türkçe bilmemekte, önemli bir bölümü yıllar geçmesine rağmen düşük seviyede Türkçe öğrenebilmektedir. Bu durum, gündelik yaşamdan iş hayatına kadar pek çok alanda uyumu zora sokmaktadır. Örneğin, Altuntaş (2019) çalışmasında dil yetersizliğinin kamu hizmetlerine erişimde en büyük engel olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde, yapılan nitel görüşmelerde bazı Suriyelilerin Türk toplumundan ayrı bir “paralel toplum” oluşturdukları ve bu nedenle Türkçe öğrenme gayretinin düşük kaldığı tespit edilmiştir. Dil sorunu, aynı zamanda ev sahibi toplum ile iletişim kuramamanın getirdiği yanlış anlamaları ve önyargıları da beslemektedir.

İstihdam ve ekonomik entegrasyon, Suriyeli göçmenlerin çalışma izinleri ve işgücü piyasasına erişimleri kısıtlı olduğu için, büyük çoğunluğu kayıt dışı sektörlerde ve güvencesiz koşullarda çalışmaktadır. Yapılan araştırmalara göre Türkiye’deki Suriyeli erkeklerin işgücüne katılım oranı nispeten yüksek olsa da (çoğunlukla vasıfsız işlerde), Suriyeli kadınların da istihdama katılımı son derece düşüktür. 2022 verilerine göre sadece yaklaşık %19,6 civarındadır (International Labour Organization, 2022).

Çalışma çağındaki nüfusun çok az bir kısmı formel sektöre dahil olabilmıştır: 2019 yılı itibarıyla Türkiye’de resmi çalışma izni alabilen Suriyeli sayısı 31 bindir (Mülteciler Derneği, 2019).

Bu veriler, milyonlarca kişiden oluşan bir toplulukta ezici çoğunluğun kayıt dışı ve korunmasız koşullarda çalıştığını göz önüne sermektedir. Nitekim Akar ve Erdoğan (2019) da entegrasyon sorunları arasında dil öğrenimi eksikliğiyle birlikte iş bulma güçlüğü ve ekonomik kırılganlığı saymaktadır. Suriyeli emekçilerin düşük ücretle, sosyal güvencesiz şekilde çalışması hem kendi yaşam koşullarını olumsuz etkilemekte hem de yerel

işgücüyle rekabet algısı yaratarak toplumsal gerilimi artırabilmektedir.

Eğitim alanında yapılan özellikle okul çağındaki Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonu hem mevcut kapasiteye etkisi hem de çocukların geleceği açısından büyük öneme sahiptir. Başlangıçta Suriyeli çocuklar için oluşturulan geçici eğitim merkezleri zamanla kapatılarak, çocukların devlet okullarına devam etmesi politikası benimsenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı verilerine göre 2021-2022 itibarıyla Türkiye’de okul çağındaki Suriyeli çocukların yaklaşık %63’ü (938 bin çocuk) okullara kayıtlıdır. Bu önemli bir ilerleme göstergesidir; ancak hala 432 bin civarında çocuk okul dışında kalmaktadır (Mülteciler Derneği, 2022).

Literatürde, engeli nedeniyle çocukların okulda başlangıçta uyum güclüğü yaşadığı, öğrenme kayıpları yaşayabildiği vurgulanmıştır (Yavuz ve Mızrak, 2016). Bazı araştırmalar, kız çocuklarının okullaşma oranının erkeklere kıyasla daha düşük olduğuna, erken yaşta evlilik veya ailenin ekonomik gerekçelerle çocukları okula göndermekte zorlandığı durumlara da dikkat çekmektedir (ERG, 2018). Eğitim entegrasyonu konusunda olumlu bir bulgu, küçük yaşta Türkiye’ye gelen çocukların dil becerilerini hızla geliştirip akranlarına uyum sağlayabildiğidir. Ancak özellikle ergenlik çağına gelen gençlerin okula devam oranlarının düşük kaldığı ve mesleki eğitime yönlendirilmedikleri takdirde kayıp nesil riski oluşturabileceği literatürde tartışıldığından bu nedenle, eğitimde telafi programları, dil destek sınıfları ve psikososyal destek mekanizmaları gibi uygulamaların önemi sıklıkla vurgulanmıştır (Şahin ve Others, 2019).

Suriyeli göçmenlerin sosyal uyumu ve ev sahibi toplumla ilişkileri, üzerinde durulan bir diğer kritik boyuttur. Uslu, (2022) yıllar geçtikçe iki toplum arasında sınırlı da olsa etkileşim alanları oluştuğunu, ancak genel olarak karşılıklı mesafenin korunduğunu ortaya koymuştur. Ev sahibi toplumun tutumları, entegrasyonun yönünü belirleyen önemli bir faktördür. Erdoğan’ın (2018) “Suriyeliler Barometresi” araştırma serisi, Türk toplumunda Suriyelilere ilişkin algının zamanla daha olumsuz duruma geldiğini ortaya koymaktadır. Örneğin 2017 barometresine göre toplumun %80’inden fazlası Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesi gerektiğini düşünmektedir (Erdoğan, 2018). Güncel saha araştırmaları da Türk toplumunun çok geniş bir kesiminin Suriyelilerin kalıcı olmasını arzu etmediğini teyit etmektedir. Bir saha çalışmasında katılımcıların %89’u “Suriyeliler eninde sonunda Türkiye’den gitmeli” görüşünü paylaştıklarını belirtmiştir (Söğütü, 2024).

Bu tutum, Suriyelilerin günlük hayatta maruz kaldığı sosyal mesafeyi ve dışlanma riskini artıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyeliler hakkında zaman zaman yayılan yanlış bilgiler ve nefret söylemleri, toplumsal kutuplaşmayı besleyerek uyum çabalarına zarar verebilmektedir (Kaya ve Kırsalı, 2021). Bu durum medyanın ve siyasi söylemlerin, ev sahibi toplumdaki algıları şekillendirmede etkili olduğunu göstermektedir. Entegrasyonun çok boyutlu ve zorlu bir süreç olduğunu, dil öğrenimi, eğitim ve istihdam olanaklarına erişim, yasal statü belirsizliği ve toplumsal kabul eksikliği gibi unsurların birbirini besleyerek Suriyeli göçmenlerin uyumunu güçleştirdiğini göstermektedir (İçduygu ve Şimşek, 2016; Erdoğan, 2018; Şimşek, 2020). Bununla birlikte, bazı çalışmalar Suriyelilerin zamanla kendi çözümlerini geliştirdiğine, örneğin kendi işini kuran girişimci mültecilerin ortaya çıktığına veya genç kuşağın akranlarıyla daha fazla etkileşime girerek entegrasyonda ilerleme sağladığına (Çelik, 2020) dikkat çekmektedir. Bu da entegrasyonun dinamik bir süreç olduğu ve uygun koşullar sağlandığında zamanla gelişebileceği yönünde umut verici bulgular sunmaktadır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki entegrasyonunun başarılı olabilmesi için yapısal (hukuki ve ekonomik) düzenlemeler ile toplumsal düzeyde uyum çabalarının bir arada yürütülmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu çalışma da söz konusu literatür temeli üzerine inşa edilmiş ve elde edilen bulgular ilgili çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır (Kaya ve Kirişçi, 2016).

#### **4. SURIYELİ GÖÇMENLERİN ENTEGRASYONU: KURAM VE UYGULAMA ARASINDA BİR DEĞERLENDİRME**

Bu araştırma, entegrasyon kavramını hem kuramsal literatür hem de uygulamadaki anlamıyla ele alan bir çerçeveye oturtulmuştur. Entegrasyon kavramı, sosyal bilimlerde farklı şekillerde tanımlansa da genel olarak göçmen bireylerin veya grupların bir toplumun sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel hayatına tam ve eşit şekilde katılımını ifade eder (Phillimore, 2012).

Entegrasyonun gerçekleşebilmesi için hem göçmenlerin ev sahibi toplumun ana akımına dahil olabilmesi, hem de ev sahibi toplumun bu yeni birey ve grupları kapsayıcı tutum sergilemesi gerekmektedir. Entegrasyon sürecinin başarılı olabilmesi için karşılıklı uyum koşullarının yaratılması gerektiği vurgulanmaktadır. Yani entegrasyon, tek taraflı bir asimilasyon veya sadece göçmenlerin uyumu olarak görülmemekte; yeni gelenler ve ev sahibi toplumun karşılıklı etkileşimi ve adaptasyonu sonucu ortaya çıkan

iki yönlü bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Güler, 2020).

Bu bağlamda, psikolog John Berry'nin kültürel uyum kuramı entegrasyon kavramını anlamada yaygın biçimde kullanılır. Berry'nin (1997) ortaya koyduğu dört temel uyum stratejisinden biri olan entegrasyon, göçmenin kendi kültürel kimliğini korurken aynı zamanda ev sahibi toplumla etkileşim ve aidiyet geliştirmesini ifade eder. Bu yaklaşım, entegrasyonun asimilasyondan farkını ortaya koyar: asimilasyonda göçmenin kendi kimliğini tamamen terk edip çoğunluk toplumuna benzemesi beklenirken, entegrasyonda çok kültürlülük esas olup karşılıklı uyum ve çeşitliliğe açık bir birliktelik hedeflenir. Çalışmamızın kavramsal çerçevesi de entegrasyonu böyle çoğulcu ve çift taraflı bir uyum süreci olarak ele işlemektedir.

Araştırmanın kuramsal temelinde, göçmen entegrasyonunu farklı boyutlarıyla incelemeye olanak tanıyan bütüncül modellerden yararlanılmıştır. Özellikle Ager ve Strang'ın (2008) geliştirdiği entegrasyon modeli, bulgularımızın değerlendirilmesinde yol gösterici olmuştur. Ager ve Strang entegrasyonu dört ana kategori altında ele almaktadır: “temel bileşenler” (istihdam, barınma, eğitim, sağlık), “bağlantılar” (social bonds, bridges and links – göçmenlerin kendi toplulukları içindeki bağları, ev sahibi toplumla köprü işlevi gören ilişkiler ve kurumlarla bağlantılar), “kolaylaştırıcılar” (facilitators – dil ve kültürel bilgi, güvenlik ve istikrar duygusu gibi uyumu kolaylaştıran faktörler) ve “temel haklar ve vatandaşlık” (foundation – yasal haklar, vatandaşlık ve katılım imkanları) (Kaya, A., 2016).

Bu dört boyut, entegrasyonun farklı veçhelerini sistematik biçimde incelemeyi mümkün kılar. Araştırma bulgularımız da dil, istihdam, sosyal ilişkiler ve haklar ekseninde oluşan temalar üzerinden, bu kuramsal çerçeveye ilişkili şekilde değerlendirilmiştir.

Entegrasyon kavramsal olarak sosyal uyum kavramıyla da yakından ilişkilidir. Türkiye bağlamında resmi kurumlar genellikle “entegrasyon” yerine “uyum” terimini kullanmayı tercih etmektedir Güler, H. (2020). Bu tercihin altında, entegrasyon kavramının yanlış anlaşılmaya açık olabileceği (asimilasyon olarak algılanabileceği) endişesi ve sürecin iki taraflı olduğunu vurgulama isteği yatmaktadır. “Uyum” kavramı, hem göçmenlerin topluma uyumunu hem de toplumun göçmenleri kabullenmesini içeren daha nötr bir yaklaşım olarak görülür. Nitekim

Türkiye’de Suriyeliler için uygulanan politikalar da “sosyal uyum” başlığı altında yürütülmekte, göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyonu bu çerçevede desteklenmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmada entegrasyon kavramı kullanılırken, onun iki yönlü ve çok boyutlu bir süreç olduğu, kültürel farklılıkların korunabildiği bir uyum durumu kastedilmektedir.

Özetle, araştırmamızın kuramsal çerçevesi, entegrasyonu dil, eğitim, istihdam, sosyal ilişkiler ve haklar boyutlarını içeren kapsamlı bir olgu olarak işlemektedir. Entegrasyonun hem bireysel (psikolojik ve kültürel uyum) hem de yapısal (yasal statü, ekonomik katılım) yönleri dikkate alınmıştır. Bu kuramsal arka plan, elde edilen bulguların yorumlanmasına temel teşkil etmiş ve tartışma bölümünde literatürle bağ kurmamızı sağlamıştır.

## **5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ**

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel yöntem seçilmesinin temel nedeni, entegrasyon gibi karmaşık ve insani deneyimlerin yoğun olduğu bir konuda sayıların ötesine geçerek bireylerin derinlemesine görüş ve deneyimlerine ulaşma gerekliliğidir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin yaşadığı sosyal uyum sorunlarını anlamak için onların kendi anlatılarını dinlemek ve perspektiflerini ayrıntılı olarak analiz etmek hedeflenmektedir. Benzer şekilde literatürde de Suriyeli mültecilerin entegrasyonunu inceleyen çalışmaların birçoğu nitel deseni tercih etmektedir; örneğin İpek, Arslan ve Çiçek (2024) araştırmalarında Ankara Altındağ örneğinde derinlemesine görüşmelerle kapsamlı bulgular elde etmişlerdir. Bu bulgular arasında Türkiye’deki Suriyelilerin sosyal entegrasyon sürecinde karşılaştıkları çeşitli engelleri ve bu engellerin Suriyelilerin topluma dâhil olma çabalarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Nitel yaklaşım, nicel verilerin yakalayamadığı nüansları ortaya çıkarabilmekte ve sorunları ortaya koyarak çözüm önerileri geliştirmede zengin bir bilgi tabanı sunmaktadır.

Araştırma tasarımında, olgubilim (fenomenoloji) desenine benzer biçimde, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki uyum deneyimlerine odaklanılmıştır. Birincil veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme formları kullanılmıştır. Saha çalışması kapsamında, Van ilinde ikamet eden ve amaçlı örnekleme ile seçilmiş 15 Suriyeli göçmen ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Örnekleme seçiminde katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi Türkiye’de kalış süresi gibi demografik özelliklerinin

çeşitlilik arz etmesine özen gösterilmiş ve göçmenlerin deneyimleri ortaya konulmuştur. Görüşmeler, Türkçe olarak yürütülmüş ve daha sonra deşifre edilerek yazıya dökülmüştür. Tüm katılımcılardan görüşme öncesi bilgilendirilmiş onam alınmış ve gizlilik ilkesine uygun hareket edilmiştir (katılımcıların isimleri veya kimlik bilgileri raporda kullanılmamıştır).

Görüşmelerde, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye ilk geldikleri dönemden başlayarak karşılaştıkları başlıca sorunları ve bu sorunlarla baş etme stratejilerini anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Örneğin, katılımcılara günlük hayatlarında en çok hangi zorluklarla karşılaştıkları, Türk komşularıyla ilişkilerinin nasıl olduğu, iş bulma deneyimleri, kamu hizmetlerine (eğitim, sağlık vb.) erişimde herhangi bir engelle karşılaşıp karşılaşmadıkları ve geleceğe dair planları sorulmuştur. Bu sayede entegrasyon sürecinin farklı boyutlarına dair nitel veriler elde edilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen veriler temalara ayrılmış; dil engelleri, istihdam zorlukları, eğitimde devamlılık, sosyal ilişkiler ve destek mekanizmaları gibi temel temalar ortaya çıkarılmıştır. Bu temalar, Suriyeli göçmenlerin entegrasyon deneyimini anlamak için bir çerçeve sunmuş ve araştırma bulgularının sunumu bu tematik başlıklar altında yapılmıştır.

İkincil veri kaynakları olarak, konuyla ilgili yapılmış önceki araştırmalar, resmi raporlar ve istatistikler de analiz edilmiştir. Özellikle Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayınladığı güncel istatistikler, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve ilgili STK raporları literatür taramasında değerlendirilmiştir. Nitel bulgular, gerektiğinde bu ikincil verilerle karşılaştırılarak veri çeşitlemesi (triangulation) sağlanmış, böylece araştırmanın güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

15 Suriyeli katılımcının demografik özellikleri Tablo 1'de şu şekilde sunulmaktadır;

<i><b>Katılımcı</b></i>	<i><b>Cinsiyet</b></i>	<i><b>Yaş</b></i>	<i><b>Eğitim Durumu</b></i>
<i><b>Katılımcı 1</b></i>	<i>Kadın</i>	34	<i>Ortaokul mezunu</i>
<i><b>Katılımcı 2</b></i>	<i>Erkek</i>	35	<i>Ortaokul mezunu</i>
<i><b>Katılımcı 3</b></i>	<i>Kadın</i>	30	<i>Lise mezunu</i>
<i><b>Katılımcı 4</b></i>	<i>Erkek</i>	45	<i>Lise mezunu</i>
<i><b>Katılımcı 5</b></i>	<i>Kadın</i>	27	<i>Ortaokul mezunu</i>
<i><b>Katılımcı 6</b></i>	<i>Erkek</i>	38	<i>Lise mezunu</i>

<i>Katılımcı 7</i>	<i>Kadın</i>	<i>50</i>	<i>İlkokul mezunu</i>
<i>Katılımcı 8</i>	<i>Erkek</i>	<i>33</i>	<i>İlkokul mezunu</i>
<i>Katılımcı 9</i>	<i>Kadın</i>	<i>29</i>	<i>İlkokul mezunu</i>
<i>Katılımcı 10</i>	<i>Erkek</i>	<i>24</i>	<i>İlkokul mezunu</i>
<i>Katılımcı 11</i>	<i>Kadın</i>	<i>40</i>	<i>İlkokul mezunu</i>
<i>Katılımcı 12</i>	<i>Erkek</i>	<i>19</i>	<i>Ortaokul mezunu</i>
<i>Katılımcı 13</i>	<i>Erkek</i>	<i>45</i>	<i>Ortaokul mezunu</i>
<i>Katılımcı 14</i>	<i>Erkek</i>	<i>33</i>	<i>İlkokul mezunu</i>
<i>Katılımcı 15</i>	<i>Kadın</i>	<i>22</i>	<i>Okur-yazar değil</i>

## 6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın nitel bulguları, yapılan derinlemesine görüşmelerin analizi neticesinde belirlenen temalar çerçevesinde sunulmaktadır. Katılımcıların 8’i kadın, 7’si erkektir. Katılımcılar, katılımcı 1, katılımcı 2 şeklinde kodlanmıştır. Yaş dağılımına bakıldığında 4 kişi 18–24 yaş, 5 kişi 25–34 yaş, 4 kişi 35–44 yaş ve 2 kişi 45 yaş ve üzerindedir. Eğitim durumu açısından incelendiğinde, 1 kişi okur- yazar değil, 5 kişi ilkokul mezunu, 5 kişi ortaokul mezunu ve 4 kişi lise mezunudur. Araştırma kapsamında derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların isimleri gizli tutulmuş olup her biri için cinsiyet, yaş ve eğitim durumu bilgileri verilmiştir. Elde edilen temel bulgular, tümdengelimci (dedüktif) tematik analiz yöntemiyle incelenmiş, dil ve iletişim, istihdam ve ekonomik yaşam, eğitim, sosyal ilişkiler ve kültürel uyum ile destek mekanizmaları başlıkları altında toplanmıştır. Aşağıda her bir tema kapsamında öne çıkan bulgular açıklanmıştır.

### 6.1 DİL VE İLETİŞİM

Görüşmelerde hemen hemen tüm katılımcılar, Türkiye’ye geldikten sonra karşılaştıkları ilk ve en büyük engellerden birinin dil bariyeri olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların büyük bölümü, geldikleri ilk aylarda Türkçe bilmedikleri için günlük ihtiyaçlarını karşılamada, hastaneye gitmede veya resmi işlemlerde ciddi zorluk yaşadıklarını aktarmıştır. Özellikle eğitim düzeyi düşük ve yaşı ileri olan mültecilerin Türkçe öğrenmekte güçlük çektiği belirtilmiştir. Bazı katılımcılar birkaç yıldır Türkiye’de olmalarına rağmen hala temel düzeyde Türkçe konuşabildiklerini, bu nedenle iş bulurken veya pazarda alışveriş yaparken çocuklarının veya Türkçe bilen tanıdıklarının yardımına ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir. Bununla birlikte, genç ve eğitilmiş katılımcıların Türkçeyi daha hızlı

öğrendikleri, Türk arkadaşlar edinerek pratik yaptıkları gözlemlenmiştir. Nitekim, Türkiye'ye gelir gelmez Türkçe kursuna giden genç bir erkek katılımcı, yaklaşık iki yıl içinde dili öğrenerek Türk arkadaşlar edindiğini belirtmiştir: *"Türkiye'ye ilk geldiğimde hemen Türkçe kursuna yazıldım. İki senede kendimi ifade edecek seviyeye geldim; şimdi az olsa Türk arkadaşlarım da var"* (Katılımcı 10). Dil engeli, entegrasyonun diğer boyutlarını da olumsuz etkileyen bir temel engel olarak ortaya çıkmaktadır. Dil bilmeyen bireyler ev sahibi toplumla iletişim kuramadıkları için içine kapanmakta, genellikle kendi hemşehri ve akraba çevreleriyle sınırlı bir sosyal hayat sürdürmektedir. Nitekim bazı katılımcılar, Türk komşularıyla ya da iş arkadaşlarıyla samimi ilişki kuramadıklarını, gündelik iletişimin selamlaşma düzeyini geçemediklerini belirtmiştir.

Orta yaşlı bir kadın katılımcı durumu şöyle özetlemiştir:

*"Komşular Türk, selam verip geçiyoruz, sohbet edemiyoruz. Dilim yetmediği için anlatamıyorum, onlar da bana pek yaklaşmıyor"* (Katılımcı 1). Bu ifadeler, Suriyelilerin bir kısmının ev sahibi toplumdan ayrı kendi sosyal ağlarını oluşturduklarını ve Türkçe öğrenme çabasının sınırlı kaldığını göstermektedir (Yılmaz ve Sağıroğlu, 2022).

Özetle, dil bariyeri hem günlük yaşamda hem de uzun vadeli uyum sürecinde aşılması gereken en önemli mesele olarak görülmektedir.

## 6.2 İSTİHDAM VE EKONOMİK YAŞAM

Araştırma bulgularına göre Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de karşılaştıkları en büyük zorluklardan biri de iş bulma ve çalışma koşulları ile ilgilidir. Görüşme yapılan katılımcıların önemli bir bölümü, geldikleri ilk dönemde hiçbir gelirleri olmadığını, ilk işlerini bulmalarının aylar sürdüğünü veya ancak tanıdıkların aracılığıyla geçici işler yapabildiklerini anlatmıştır. Birçok katılımcı, eğitim ve mesleklerine uygun işler bulamadıklarını, çoğunlukla inşaat, temizlik, tekstil atölyesi gibi alanlarda kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Bu durumu yaşayan orta yaşlı bir kadın katılımcı şöyle demiştir: *"Ben de çalışmak isterdim ama mümkün olmadı. Çocuklara bakmak zorundayım; dil bilmeyince ve elimde meslek olmayınca dışarıda iş bulmak çok zor"* (Katılımcı 11). Gerçekten de hiçbir kadın katılımcının formal bir işte çalışmaması dikkat çekicidir. Erkek katılımcıların büyük kısmı düzenli bir işleri olmadığını, günübirlik yevmiye usulü işlerde çalıştıklarını ifade etmiştir. *"Sigortasız çalışıyoruz, patron bizi ucuza çalıştırıyor çünkü mecburuz"* sözleri

(Katılımcı 2) birçok mültecinin çalışma koşullarını özetlemektedir. Kadın katılımcıların ise istihdama katılımının son derece sınırlı olduğu görülmüştür. Görüştüğümüz kadınların çoğu ev kadını olup evde çocuk ve yaşlı bakımını üstlendiklerini, bazıları ise ev eksenli ufak tefek işler (dikiş, yemek yapıp satma vb.) yaparak aile bütçesine katkı vermeye çalıştıklarını söylemişlerdir. Hiçbir kadın katılımcının formal bir işte çalışmaması dikkat çekicidir. Bu durum, literatürde de belirtildiği üzere Suriyeli kadınların işgücüne katılım oranının çok düşük olmasıyla paraleldir. Örneğin 2018’de %6 civarındadır (Joint Data Center on Forced Displacement, 2019).

Genç erkek katılımcılardan bir kısmı Türkiye’ye ergenlik çağında geldikleri için meslek edinme imkânı bulamadıklarını, eğitimleri yarım kaldığı için ancak vasıfsız işlerde çalışabildiklerini belirtmiştir. Tüm bu bulgular, Suriyelilerin büyük ölçüde enformel sektör içinde yer aldığını ve ekonomik entegrasyonlarının oldukça kırılgan olduğunu göstermektedir. Nitekim Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin %98-99 gibi ezici çoğunluğunun kayıt dışı çalıştığı resmi verilerle de sabittir (Joint Data Center on Forced Displacement, 2019).

İstihdam alanındaki bu durum, mültecilerin gelir düzeyini düşük tutmakta ve yoksulluk döngüsünden çıkmalarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca yerel halk ile mülteciler arasında iş rekabeti algısı yaratarak sosyal tansiyonu da etkileyebilmektedir. Öte yandan, araştırmamızda birkaç katılımcı kendi işini kurma yoluna gittiğini ifade etmiştir. Küçük bir lokanta işleten Suriyeli bir erkek katılımcı, çok zor da olsa izinleri alarak işini kurduğunu ve hem Türk hem Suriyeli müşterilere hizmet verdiğini anlatmıştır. Bu gibi örnekler, uygun desteklerle mültecilerin ekonomik hayata daha sürdürülebilir biçimde katılabileceğini göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, istihdam alanındaki bulgular Suriyelilerin entegrasyonunda en zayıf halkalardan birinin ekonomik katılım olduğunu ve bu konuda kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

### **6.3 EĞİTİM**

Araştırma bulguları, Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim sürecine entegrasyonu konusunda hem bazı başarılar hem de bazı sorunlar olduğunu göstermektedir. Çocuk sahibi katılımcıların hemen hepsi, Türkiye’deki okulların çocuklarına kapılarını açmış olmasından memnuniyetle bahsetmiştir. İlk yıllarda dil engeli nedeniyle çocukların okula adapte olmakta zorlandığı, hatta bazı ebeveynlerin çocuklarını Türkçe bilmedikleri için okula göndermekte tereddüt ettiği anlatılmıştır. Fakat zaman içinde pek

çok çocuk Türkçe öğrenerek ve akranlarıyla iletişim kurarak okula devam etmeye başlamıştır. Özellikle küçük yaşta Türkiye'ye gelen çocukların okula uyum sağlama konusunda daha başarılı olduğu ifade edilmiştir. Bir anne (Katılımcı 3), ilkokul çağındaki kızının bir yılda akıcı Türkçe konuşmaya başladığını ve sınıfında başarılı bir öğrenci haline geldiğini anlatmıştır. Bununla birlikte, bazı zorluklar da dile getirilmiştir. Özellikle 12-17 yaş arası, yani ergenlik döneminde Türkiye'ye gelen çocukların okula devamında sıkıntılar yaşandığı belirtilmiştir. Bu yaştaki gençlerin Türk eğitim sistemine girmek yerine çalışmaya yöneldiği veya eğitimlerine ara vermek zorunda kaldıkları örnekler vardır. Nitekim birkaç baba, 15-16 yaşındaki oğullarının aileye maddi destek olmak için okul yerine işe başladığını ifade etmiştir. Böyle bir durumda kalan genç bir katılımcı, eğitimini yarıda bırakmak zorunda kaldığını şu sözlerle anlatmıştır: *"15 yaşında Türkiye'ye geldim, okula devam edemedim. Liseyi bitirmeden çalışmaya başladım, çünkü ailemin imkanları kısıtlı bu nedenle aileme destek olmam gerekiyordu"* (Katılımcı 12). Kız çocukları açısından da okula devamın özellikle lise çağında azaldığı, erken evlilik veya evde kalma gibi durumların görülebildiği katılımcıların anlatımlarından anlaşılmaktadır. Eğitim konusunda bir başka sorun, akran zorbalığı ve ayrımcılık deneyimleridir. Bazı ebeveynler, çocuklarının okulda başlangıçta "Suriyeli" kimliği nedeniyle dışlandığını veya alay konusu olduğunu duyduklarını aktarmışlardır. Bu tür vakaların, okul yönetimleri ve öğretmenlerin çabasıyla zamanla azaldığı ifade edilmiştir. Olumlu bir gelişme olarak, birçok ilde Suriyeli çocuklara Türkçe destek eğitimleri ve uyum sınıfları açılması katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Çocuklar için sunulan psikososyal destek programları ve yaz okul faaliyetleri de uyumu kolaylaştıran etkenler arasında sayılmıştır. Araştırmamızın bulguları genel olarak, okullaşma oranlarının artmakla birlikte eğitime erişimde hala boşluklar olduğunu göstermektedir. Özellikle okul çağındaki on binlerce çocuğun eğitim dışında kalması ciddi bir sorundur (Mülteciler Derneği, 2022). Bunun yanı sıra okula devam eden çocukların başarısı ve iyi bir eğitim alabilmeleri için dil desteği, rehberlik ve ek kaynak ihtiyacı devam etmektedir. Katılımcılar, çocuklarının geleceğinin Türkiye'de olacağını düşündüklerini ve eğitimin entegrasyonun en önemli ayağı olduğunu vurgulamışlardır. Bu nedenle, hem okul içinde hem okul dışında çocuklara yönelik uyum destek programlarının sürdürülmesi gerekliliğine dikkat çekmişlerdir.

## 6.4 SOSYAL İLİŞKİLER VE KÜLTÜREL UYUM

Görüşme bulguları, Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun ev sahibi toplum ile sosyal etkileşimlerinin sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Katılımcılara Türk komşularıyla veya iş ortamlarında Türklerle ilişkileri sorulduğunda, yaygın yanıt "saygılı ama mesafeli" şeklinde olmuştur.

Birçok katılımcı, komşularıyla günlük hayatta selamlaştıklarını ancak birbirlerini ev ziyaretine çağırma, birlikte vakit geçirme gibi daha samimi etkileşimlerin çok nadir olduğunu söylemiştir. *"Komşularla ilişkimiz iyi, bir sorun yok ama herkes kendi halinde"* diyen bir katılımcı (Katılımcı 4), genel durumu özetlemektedir. Bu durum, literatürde de sıkça bahsedilen “sosyal mesafe” olgusuyla uyumludur.

Suriyeliler ve Türkler arasında belirgin bir güven eksikliği ve çekingenlik olduğu anlaşılmaktadır. Bazı katılımcılar, Türk komşularının başlangıçta kendilerine yardım ettiğini (eşya, yiyecek verme gibi) ancak zaman geçtikçe ilişkinin rutin bir komşuluk düzeyine indiğini aktarmıştır. Türkiye’de kalıp burada bir gelecek kurmaya daha sıcak bakanlar bulunmaktadır. "Biz burada ekmeğimizi kazanıyoruz, çocuklar burada büyüdü, artık hayatımız buraya ait" sözleri (Katılımcı 8) Türkiye’ye uzun vadeli bakabilen bir kesimi işaret etmektedir. Ancak genel olarak gelecek konusunda bir belirsizlik hâkimdir. Bu belirsizlik, mültecilerin buldukları topluma tam anlamıyla bağlanmalarını zorlaştıran bir psikolojik etken olarak görülebilir. Genç katılımcılardan bazıları ise Türk arkadaşları olduğunu, özellikle işyerinde veya okulda tanıştıkları kişilerle arkadaşlık kurduklarını belirtmiştir. Türkçeyi iyi bilen gençlerin sosyal etkileşimi daha fazla olup, kendilerini iki kültür arasında köprü hissedenler bile vardır. Bununla birlikte genel tablo, Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla kendi toplumsal ağları içinde (aile, akraba, hemşehri grupları) vakit geçirdiğini, Türk toplumu ile ilişkilerin yüzeysel kaldığını göstermektedir. Bu yüzeyselliğin bir boyutu da karşılıklı önyargılardır. Katılımcılar, Türk toplumunda kendilerine yönelik bazı yanlış kanılar olduğunu dile getirmiştir: *"Türkler bizi hep yardıma muhtaç görüyor veya sorun çıkaran insanlar olarak görüyorlar"* ifadesi (Katılımcı 5) bu önyargılardan birine işaret etmektedir. Bazıları ise daha ağır ayrımcılık deneyimleri yaşamış; örneğin çarşıda arkasından "Suriyeli" diye kötü şekilde seslenilmesi, kiralık ev ararken Suriyeli olduğu için ev verilmemesi gibi olaylar aktaranlar olmuştur. Böyle deneyimler yaşayan katılımcılar, kendilerini dışlanmış ve güvensiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Güvenlik algısı da sosyal uyumun bir parçasıdır: birkaç erkek katılımcı,

mahallelerinde zaman zaman yaşanan Suriyeli-Türk gençler arasındaki kavgalar veya gerginlikler nedeniyle ailelerini korumak için sürekli tetikte olduklarını ifade etmiştir. *"Akşamları kızlarımı tek başına dışarı göndermeye korkuyorum"* diyen bir baba (Katılımcı 6), çevrede oluşan tepki atmosferinin onları endişelendirdiğini söylemiştir. Öte yandan, katılımcıların büyük çoğunluğu Türk halkının genelinin kendilerine kötü muamele etmediğini, olumsuz hadiselerin münferit olduğunu vurgulamıştır. *"Türkiye halkı bize çok yardım etti, Allah onlardan razı olsun"* (Katılımcı 7) diyen bir anne, minnet duygusunu dile getirmiştir. Yani bireysel düzeyde dostane ilişkiler kurulabilse de genel iklimin mesafeli olduğu sonucuna varılabilir. Bu bulgular, literatürde ortaya konan ev sahibi toplum – mülteci ilişkilerindeki kırılmalığı doğrulamaktadır.

Suriyeliler cephesinde ise sosyal uyumu etkileyen bir diğer faktör, gelecek perspektifleri ve Suriye'ye geri dönüş ihtimalidir. Görüşmelerde katılımcılara gelecekte Suriye'ye dönmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Bir kısım mülteci, Suriye'de barış ortamı sağlanırsa vatanlarına dönmeyi çok istediklerini, nihayetinde kendi topraklarında yaşamının yerini hiçbir şeyin tutmayacağını ifade etmiştir. Özellikle orta yaş ve üzeri kişiler "orada bir evimiz, anılarımız, akrabalarımız var" diyerek ülkelerine bağlılıklarını vurgulamışlardır. Buna karşın genç nesil ve çocuklu aileler arasında, Türkiye'de kalıp burada bir gelecek kurmaya daha sıcak bakanlar bulunmaktadır. *"Biz burada ekmeğimizi kazanıyoruz, çocuklar burada büyüdü, artık hayatımız buraya ait"* sözleri (Katılımcı 8) Türkiye'ye uzun vadeli bakabilen bir kesimi işaret etmektedir. Ancak genel olarak gelecek konusunda bir belirsizlik hakimdir. Bu belirsizlik, mültecilerin buldukları topluma tam anlamıyla bağlanmalarını zorlaştıran bir psikolojik etken olarak görülebilir.

Katılımcıların birçoğu "Suriye'de savaş bitse seve seve döneriz ama bitmezse mecbur buradayız" diyerek ikili bir ruh hali içinde olduklarını belirtmiştir. Bu durum, entegrasyon sürecini de ikircikli kılmakta; hem Türkiye'de yeni bir hayat kurma hem de bir gün geri dönme ihtimaline hazırlıklı olma arasında kalan mülteciler, belirli bir "arada kalmışlık" yaşamaktadır. Tüm bu bulgular, sosyal ilişkiler ve kültürel uyum alanında halen ciddi mesafe alınması gerektiğine işaret etmektedir. Ev sahibi toplum ve mülteciler arasındaki karşılıklı güven ve etkileşim arttırılmadıkça entegrasyonun tam manasıyla gerçekleşmesi zor görünmektedir.

## **6.5 DESTEK MEKANİZMALARI**

Araştırmamız, Suriyeli göçmenlerin entegrasyon sürecinde faydalandıkları veya ihtiyaç duydukları destek mekanizmalarına dair de veriler sunmaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı, Türkiye’de çeşitli kurum ve kuruluşlardan yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle sivil toplum kuruluşları (STK) ve uluslararası organizasyonlar, mültecilere yönelik pek çok program yürütmektedir. Görüşülen kişilerden bazıları, buldukları ildeki toplum merkezlerine giderek Türkçe kurslarına katıldıklarını, meslek edindirme eğitimleri aldıklarını ifade etmiştir. Örneğin, genç bir katılımcı (Katılımcı 15) belediyenin düzenlediği dikiş-nakış kursuna giderek sertifika aldığını ve bu sayede evde ufak tefek dikiş işleri yaparak gelir elde etmeye başladığını anlatmıştır. Benzer şekilde, birkaç erkek katılımcı İŞKUR’un veya çeşitli STK’ların meslek kurslarına katılarak kaynakçılık, bilgisayar tamiri gibi alanlarda beceri elde ettiklerini belirtmiştir. Bu tip programlar entegrasyonu kolaylaştırıcı etki yapmaktadır. Bunun yanı sıra, nakdi yardımlar da birçok ailenin yararlandığı bir destektir. Katılımcıların çoğu, Avrupa Birliği destekli Sosyal Uyum Yardımı (SUY) kartı gibi düzenli nakit yardımlardan faydalandıklarını söylemiştir. Bu yardımlar, temel ihtiyaçlarını karşılamada bir nebze olsun rahatlama sağlamıştır. Ancak bazı katılımcılar, yardım miktarlarının düşük olduğunu ve geçimlerine tam yetmediğini dile getirmiştir. Sağlık hizmetlerine erişim konusunda, geçici koruma altındaki Suriyelilerin devlet hastanelerinden ücretsiz yararlanabilmesi önemli bir destek mekanizması olarak ifade edilmiştir. Bir anne (Katılımcı 9), Türkiye’de doğan bebeğinin tüm aşılarını ücretsiz yaptırabildiğini ve sağlık hizmetlerinden memnun olduğunu söylemiştir. Öte yandan, bazıları dil sorunu nedeniyle hastanelerde iletişimde zorlandıklarını, özellikle uzmanlık gerektiren sağlık sorunlarında kendilerini ifade edemediklerini belirtmiştir. Psikososyal destek konusunda ise birkaç STK’nın psikolog veya sosyal çalışmacılar aracılığıyla mültecilere destek verdiği ancak bu hizmetlerin her yerde bulunmadığı anlaşılmaktadır. Genel olarak, resmi ve sivil destek mekanizmaları entegrasyon sürecinin vazgeçilmez bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar, Türk devletinin ve halkının yardımlarını genellikle takdir ederek anmış, kendilerine kucak açıldığı için minnettar olduklarını dile getirmiştir. Bununla birlikte, bazı mülteciler artık yardım almak değil kendi ayakları üzerinde durmak istediklerini, bunun için de iş ve eğitim fırsatlarına daha çok ihtiyaç duyduklarını vurgulamıştır. Sonuç itibarıyla bulgular, entegrasyonun kamusal politikalar ve sivil inisiyatifler tarafından desteklenmesinin kritik önemini ortaya

koymaktadır. Destek mekanizmalarının etkinliği, entegrasyon süreçlerinin hızını ve kalitesini belirleyen önemli bir değişken olarak değerlendirilebilir.

## **7. TARTIŞMA VE SONUÇ**

Bu araştırma, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki entegrasyon deneyimlerini ve karşılaştıkları sorunları nitel bir bakış açısıyla ortaya koymuştur. Araştırma bulguları, entegrasyon sürecinin çok boyutlu bir mücadele olduğunu net bir şekilde göstermektedir. Suriyeliler açısından dil öğrenimi, eğitimde devamlılık, istihdamda yer edinme ve ev sahibi toplumun kabulü, aşılması gereken başlıca engeller olarak tespit edilmiştir. Örneğin dil bariyeri hem günlük yaşamda hem de iş piyasasına girişte kritik bir engel teşkil etmekte; bu durum literatürde Akar ve Erdoğan’ın (2019) belirttiği temel entegrasyon sorunları listesiyle de örtüşmektedir.

Benzer şekilde, ekonomik katılım eksikliği ve kayıt dışı istihdam sarmalı, araştırmamızda ortaya çıkan önemli bir bulgu olarak, mevcut çalışmalar tarafından da vurgulanmıştır (Aksu, 2020; Demirci ve Kırdar, 2023). Ev sahibi toplum ile etkileşim konusunda elde ettiğimiz bulgular – sosyal mesafe, güvensizlik ve önyargılar – Murat Erdoğan’ın barometre araştırmalarında çizilen genel tabloyla uyumludur; Türk toplumunun büyük kısmının Suriyelilerin geri dönmesi yönündeki beklentisi devam etmektedir. Bu durum, entegrasyonun iki taraflı bir süreç olduğu gerçeğini bir kez daha ortaya koymaktadır: Göçmenlerin uyumu kadar, ev sahibi toplumun da göçmenleri kabullenme düzeyi entegrasyonun seyrini belirlemektedir. Araştırmamızın bulguları, literatürdeki birçok çalışma ile paralellik gösterirken bazı yeni nüanslar da sunmaktadır. Eğitimli ve genç kesimlerin uyum sağlamada nispeten daha başarılı olabildiği buna karşılık yaşlı ve kırsal kökenli göçmenlerin daha içine kapalı kaldığı yönündeki gözlemler, gelecekteki politikaların hedef gruplara göre özelleştirilmesi gereğine işaret etmektedir. Ayrıca, cinsiyet perspektifi önemli bir bulgu alanı olarak ortaya çıkmıştır: Suriyeli kadınların entegrasyonunun, ev içi roller ve kültürel faktörler nedeniyle erkeklere kıyasla daha farklı seyrettiği görülmüştür. Kadınların dil kurslarına ve sosyal faaliyetlere katılımının düşük olması, onların toplumla etkileşimini sınırlamakta; bu durum literatürde de altı çizilen bir husustur (Çetin, 2016). Bu bağlamda, çalışmamız cinsiyet ve yaş gibi faktörlerin entegrasyon politikalarında dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Bulgularımızın ışığında, Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin entegrasyonuna dair politik ve toplumsal çıkarımlar yapmak mümkündür.

İlk olarak, araştırma sonuçları entegrasyonun karşılıklı uyum temelinde ele alınması gerektiğini teyit etmektedir. Suriyeli göçmenlerin topluma uyumu için çaba sarf ederken, ev sahibi toplumun da onları kabullenme ve birlikte yaşama kültürü geliştirmesi önem arz etmektedir. Aksi takdirde uyum tek taraflı kalacak ve başarısız olacaktır. İkinci olarak, entegrasyonun temel boyutları birbirinden ayrılamaz bir bütün oluşturmaktadır. Dil öğrenimi, eğitim, istihdam ve sosyal katılım alanlarındaki gelişmeler birbirini desteklemektedir. Örneğin dil öğrenen bir mülteci daha iyi iş bulabilmekte, iş sahibi olan biri toplumda daha görünür olup sosyal kabulü artabilmektedir. Bu nedenle entegrasyon politikalarının çok boyutlu düşünülüp entegre uygulanması önem arz etmektedir. Nitekim Akar ve Erdoğan (2019) da Suriyelilerin uzun vadeli entegrasyonunun ancak istihdam, eğitim ve sağlık boyutlarını içeren bütüncül politikalar ve paydaş iş birliği ile mümkün olacağını vurgulamıştır.

Araştırma ayrıca, Türkiye’de başlangıçta izlenen geçici koruma odaklı yaklaşımın uzun vadede bazı entegrasyon sıkıntılarına yol açtığını göstermektedir. İlk yıllarda “misafirperverlik” söylemiyle yürütülen ve Suriyelilerin yakında döneceği varsayımına dayanan politika seti, kalıcılığın netleşmesiyle beraber yetersiz kalmıştır. Entegrasyona erken dönemde yatırım yapılmamasının sonuçları, bugün dil öğrenememiş yetişkinler, eğitimden kopuk gençler ve formel iş piyasasına girememiş bir işgücü olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya Bankası’nın 2023 raporunda da belirtildiği gibi, krizin başında entegrasyonun ihmal edilmesi sonraki yıllarda sorunları derinleştirmiştir.

Bu deneyim, gelecekte benzer durumlar için önemli bir ders niteliğindedir: Uzun vadeli kalma potansiyeli olan kitlelere yönelik entegrasyon çalışmaları mümkün olan en erken aşamada başlatılmalıdır.

Elde ettiğimiz bulgular, literatürdeki çalışmalar ve kuramsal çerçeve birlikte değerlendirildiğinde, Suriyeli göçmenlerin entegrasyonu konusunda iyileştirmeye açık alanlar belirlenebilir. Dil eğitimine erişimin artırılması, okul çağındaki tüm çocukların eğitime kazandırılması, gençlere mesleki eğitim ve istihdam fırsatları sunulması, kadınların sosyal hayata katılımının teşvik edilmesi, ev sahibi toplumla pozitif etkileşimi artıracak ortamların oluşturulması gibi adımların önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, hukuki statü ve gelecek belirsizliğinin giderilmesi, göçmenlerin aidiyet geliştirmeleri için kritik görülmektedir. Türkiye’de şu ana dek yaklaşık 200 bin Suriyeliye vatandaşlık verilmiştir bu da toplam Suriyeli nüfusun çok

küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Vatandaşlık gibi kalıcı yasal statülerin sınırlı sayıda kişiye tanınmış olması, büyük kitleler için geleceğin belirsiz kalmasına yol açmaktadır. Bu belirsizlik ise entegrasyon motivasyonunu düşürücü bir etki yapabilir. Bu nedenle, uzun yıllardır Türkiye’de yaşayan ve burada kalıcı olacağı anlaşılan mültecilere yönelik daha net ve güven verici yasal adımların entegrasyonu hızlandırabileceği sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, araştırmamız Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki entegrasyon sürecinin oldukça karmaşık bir durumu ortaya koymuştur. Bir yandan ciddi yapısal zorluklar ve toplumsal engeller söz konusu iken, diğer yandan zaman içinde meydana gelen kısmi iyileşmeler ve olumlu deneyimler de göz ardı edilmemelidir. Entegrasyon süreci, bireylerin yaşamlarında somut olarak hissedilen bir olgu olduğundan, başarıları ve aksaklıkları da günlük hayatın içinde görülmektedir. Bu çalışma ile tespit edilen sorun alanları ve ihtiyaçlar hem literatürdeki mevcut bilgilerle örtüşmekte hem de yeni politikalar geliştirilmesi adına güncel bir durum tespiti sağlamaktadır. Elde edilen bulgular, entegrasyonun uzun soluklu bir süreç olduğunu, tek bir müdahaleyle çözülemeyecek kadar çok yönlü olduğunu ve tüm paydaşların (devlet, yerel yönetimler, STK’lar, uluslararası toplum ve mültecilerin kendileri) ortak çabasını gerektirdiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın bulguları ışığında, bundan sonraki çalışmalar için bazı öneriler sunulmaktadır. Öncelikle, gelecekte yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar ile farklı bölgelerdeki entegrasyon pratiklerinin incelenmesi, bölgesel farklılıkların anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, uzunlamasına çalışmalarla aynı ailelerin yıllar içindeki ilerlemelerinin izlenmesi, entegrasyon dinamiklerinin zaman içindeki seyrini daha net ortaya koyabilir. Son olarak, ev sahibi toplum perspektifine daha fazla odaklanan araştırmalara ihtiyaç vardır; böylece uyum sürecinin diğer tarafı olan yerel halkın tutum ve deneyimleri daha derinlemesine anlaşılacaktır. Bu tür çalışmalar, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki entegrasyonunun hem teorik hem pratik boyutuna ışık tutmaya devam edecek ve politika yapıcılar için değerli veriler sağlayacaktır.

## **8. ÖNERİLER**

Suriyeli göçmenlerin Türkiye toplumuna entegrasyonunu kolaylaştırmak ve hızlandırmak amacıyla aşağıda sıralanan politika ve uygulama önerileri geliştirilmiştir:

- **Dil Eğitimi ve Eğitim Desteği:** Suriyeli göçmenlerin Türkçe öğrenimini yaygınlaştırmak için ücretsiz ve erişilebilir Türkçe dil kurslarının artırılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Özellikle okuryazarlık düzeyi düşük yetişkinler için uygulamalı ve yoğunlaştırılmış dil programları uygulanabilir. Çocuklar için okul öncesinden itibaren Türkçe destek sınıfları açılmaya devam edilmeli; okul çağındaki çocukların hiçbirinin dil yetersizliği nedeniyle eğitimden geri kalmaması sağlanmalıdır. Ayrıca, okul ortamında akran zorbalığını önlemek ve kültürel kaynaşmayı teşvik etmek için öğretmenlere ve öğrencilere yönelik farkındalık programları düzenlenmelidir. Eğitimde telafi ve destek mekanizmaları (etütler, yaz okulları, rehberlik hizmetleri) genişletilerek, Suriyeli çocuk ve gençlerin eğitim başarısı arttırılmalıdır.
- **İstihdam ve Ekonomik Katılım:** Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına dahil olmalarını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmalıdır. Çalışma izni prosedürleri basitleştirilmeli ve işverenler Suriyeli mültecileri kayıtlı istihdam etmeye teşvik edici (örneğin vergi indirim gibi) politikalar geliştirilmelidir. Suriyelilerin sahip olduğu beceri ve deneyimler tespit edilerek uygun alanlarda istihdam edilmeleri desteklenmelidir. Mesleki eğitim programları ve kurslar yaygınlaştırılarak vasıfsız göçmenlerin yeni beceriler edinmesi sağlanabilir. Özellikle kadın mültecilerin istihdama katılımını artırmak amacıyla ev eksenli çalışma imkanları, kooperatifleşme ve mikro kredi destekleri sunulmalıdır. İşyerlerinde ayrımcılığı önlemek için işverenlere ve çalışanlara yönelik bilgilendirme kampanyaları düzenlenmeli; Suriyelilerin çalışma hayatında karşılaştığı sorunlar (ücretlerin ödenmemesi, kötü çalışma koşulları vb.) etkin denetim mekanizmalarıyla çözüme kavuşturulmalıdır.
- **Sosyal Uyum ve Toplumsal Etkileşim:** Ev sahibi toplum ile Suriyeli göçmenler arasındaki iletişim ve etkileşimi arttırmaya yönelik sosyal uyum programları hayata geçirilmelidir. Mahalle düzeyinde toplum merkezi faaliyetleri, ortak etkinlikler (spor turnuvaları, kültür-sanat festivalleri, komşuluk buluşmaları gibi) düzenlenerek iki topluluk üyelerinin bir araya gelebileceği güvenli ortamlar yaratılmalıdır. Özellikle çocuklar ve gençler arasında kaynaşmayı sağlamak için okullarda ve gençlik merkezlerinde karma projeler (örneğin Türk ve Suriyeli öğrencilerin birlikte yer aldığı kulüp faaliyetleri, takım çalışmaları) teşvik edilmelidir. Medyada yer alan ayrımcı ve yanlış

bilgilerin etkisini azaltmak için yerel düzeyde doğru bilgilendirme kampanyaları yürütülmeli; Suriyelilerin başarı hikayelerinin ve topluma katkılarının görünür kılındığı yayınlar desteklenmelidir. Toplumda var olan önyargıları kırmak amacıyla kanaat önderleri, din adamları, öğretmenler gibi nüfuzlu kişiler sürece dahil edilerek empati ve misafirperverlik değerleri vurgulanmalıdır. Ayrıca, ayrımcı söylem ve nefret suçlarına karşı hukuki yaptırımlar kararlılıkla uygulanmalı, böylece mültecilere yönelik negatif tutumların normalleşmesi engellenmelidir.

- Hukuki Statü ve Haklar: Suriyeli göçmenlerin geleceğe daha güvenle bakabilmeleri ve topluma aidiyet geliştirebilmeleri için hukuki statü konusundaki belirsizlikler giderilmelidir. Geçici koruma altında uzun yıllardır yaşayan ve belirli bir düzen kurmuş olanlara uzun vadeli ikamet izni veya şartları taşıyanlara vatandaşlığa geçiş imkanı şeffaf kriterlerle sunulmalıdır. Vatandaşlık verilirken toplumsal kabulü gözetmek adına sürece ilişkin kamuoyuna doğru bilgilendirme yapılmalı, asılsız iddiaların (örn. “toplu vatandaşlık veriliyor”) önüne geçilmelidir. Hukuki statüleri ne olursa olsun, Suriyeli göçmenlerin temel hak ve hizmetlere erişimi (sağlık, eğitim, adalet vb.) tam olarak sağlanmalıdır. Resmi prosedürler ve bürokratik işlemler (ikamet yenileme, çalışma izni başvuruları gibi) mümkün olduğunca dil desteğiyle ve rehberlikle kolaylaştırılmalıdır. Uzun vadede ülkede kalıcı olacağı anlaşılan mültecilere yönelik uyum programları (dil, vatandaşlık bilgisi, iş piyasası oryantasyonu vb.) zorunlu veya teşvik edici hale getirilerek hem haklar hem sorumluluklar konusunda bilinç kazandırılmalıdır. Bu adımlar, göçmenlerin kendilerini toplumun eşit ve vazgeçilmez bir parçası olarak görmelerine yardımcı olacaktır.
- Kurumsal İşbirliği ve Uluslararası Destek: Entegrasyon sürecinin başarılı yönetimi için çok paydaşlı bir yaklaşım şarttır. Merkezi hükümet, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında etkin bir koordinasyon mekanizması kurulmalıdır. Her bir aktörün (bakanlıklar, belediyeler, STK’lar, uluslararası kuruluşlar) entegrasyona yönelik yaptığı çalışmalar düzenli iletişim ve veri paylaşımı ile birbirini tamamlayacak şekilde yürütülmelidir.

Özellikle yerel yönetimlerin (belediyelerin) kapasiteleri arttırılarak, sahada ihtiyaçlara en yakın birimler olarak uyum projelerinde aktif rol almaları sağlanmalıdır. Finansman ve teknik uzmanlık anlamında uluslararası toplumun desteği devam etmelidir. Avrupa Birliği başta olmak üzere

uluslararası kuruluşların sunduğu fonlar, sadece insani yardımı değil, uzun vadeli sosyal uyum projelerini de kapsayacak şekilde yürütülmelidir. Türkiye, dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olarak, yükün paylaşılması prensibi çerçevesinde daha fazla uluslararası dayanışma talep etmelidir. Uluslararası iyi uygulama örneklerinden faydalanarak (örn. Kanada’nın topluluk sponsorluğu modeli gibi) yenilikçi entegrasyon programları denenebilir. Son olarak, tüm entegrasyon çabalarının izlenmesi ve değerlendirilmesi için akademi ve araştırma kuruluşlarıyla işbirliği yapılmalı; sahadan elde edilen verilere dayalı olarak politikalar sürekli gözden geçirilmelidir. Bu çok katmanlı yönetim yaklaşımı, uyum politikalarının yukarıdan aşağıya değil, tabandan yukarıya da beslenmesini ve ihtiyaçlara duyarlı olmasına neden olacaktır.

Yukarıdaki öneriler, araştırmamızda tespit edilen sorun alanlarına doğrudan yanıt vermeyi amaçlamaktadır. Entegrasyon süreci oldukça dinamik bir süreç olduğundan, bu önerilerin uygulanması halinde sürekli izleme ve geri bildirim mekanizmalarıyla desteklenmesi önemlidir. Böylece, yapılan müdahalelerin etkisi ölçülerek gerektiğinde politika düzeltmeleri yapılabilir. Başarılı bir entegrasyon için kararlılık, süreklilik ve kapsayıcılık esastır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye toplumuna uyumu, iyi yönetilmesi halinde orta ve uzun vadede hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun faydasına olacak, sosyal birlikteliği ve ekonomik kalkınmayı sağlam temeller üstünde güçlendirecek bir süreçtir. Bu nedenle, ilgili tüm tarafların işbirliği içinde ve bilimsel veriler ışığında hareket etmesi önem taşımaktadır.

## KAYNAKÇA

Akar, S., ve Erdoğan, M. M. (2019). Syrian Refugees in Turkey and Integration Problem Ahead. *Journal of International Migration and Integration*, 20(3), 925-940. DOI: 10.1007/s12134-018-0639-0

Demirci, M., & Kırdar, M. G. (2023). The Labor Market Integration of Syrian Refugees in Turkey. *World Development*, 162, 106138. DOI: 10.1016/j.worlddev.2022.106138

Ekşi, A. (2002). Sığınmacı ve Göçmenlerde Psikopatoloji, *Türk Psikiyatri Dergisi*, Sayı: 13(3), syf. 215-221.

Erdoğan, M. M. (2020). *Syrians Barometer 2019: A Framework For Achieving Social Cohesion With Syrians in Turkey*. Hacettepe University & UNHCR.

Güler, H. (2020). Göç ve Entegrasyon: Türkiye’de “uyum” ama Nasıl?, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(Ek Sayı 1), 245–268.

International Labour Organization. (2022). *Young Syrian refugees and host communities in Turkey: Promoting decent work opportunities*. Decent Jobs for Youth. Erişim tarihi: 06 Eylül 2025, Erişim adresi: <https://www.decentjobsforyouth.org/resource-details/Blogs/1221>

İpek, E., Arslan, E., & Çiçek, A. (2024). Suriyelilerin Sosyal Entegrasyonu Üzerine Bir İnceleme: Ankara’nın Altındağ İlçesi Örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 346-367. DOI: 10.54831/vanyuuiibfd.1581629

İşcan, İ. H., & Çakır, M. (2019). Türkiye’deki Sığınmacı ve Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkisi: Bir Saha Araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 177–236.

Joint Data Center on Forced Displacement. (2018). *Forced displacement and employment: Exploring the potential of private sector engagement in refugee-hosting areas*. Erişim tarihi: 06 Mayıs 2025, Erişim adresi: <https://www.jointdatacenter.org>

Karaçay, A. B. (2024). Türkiye’deki Suriyeli Mültecilere Yönelik Entegrasyon Politikaları: Çekingen ve Merkezîyetçi Yaklaşımlar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(Özel Sayı 49), 1779-1800. DOI: 10.46928/iticusbe.1447429

Kaya, A. (2016). Türkiye’de Suriyeli Mülteci Entegrasyonu: Zorlukları Ve Olanakları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(52), 1-20.

Mülteciler Derneği. (2022). *Türkiye’deki Suriyeli Sayısı – Haziran 2022*. Erişim: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-haziran-2022/>. (06.05.2025)

Phillimore, J. (2012). *Conceptualising integration: A Framework For Empirical Research*. *Journal of Refugee Studies*, 25(1), 124–144. <https://doi.org/10.1093/jrs/fer045>

Söğütlü, B. (2024, 8 Aralık). *Göç uzmanı Prof. Murat Erdoğan: Türkiye’deki Suriyelilerin yarın döneceğini düşünmek nahiflik! T24*. Erişim tarihi: 09 Eylül 2025, Erişim adresi: <https://t24.com.tr/haber/goc-uzmani-murat-erdogan-yanitladi-besar-esad-gitti-turkiye-deki-suriyeliler-ulkelerine-geri-donecek-mi,1201761>

Şimşek, D. (2020). Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki entegrasyonu: Sorunlar ve politikalar. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 45–68.

Tümen, S. (2016). *The Economic Impact Of Syrian Refugees On Host Countries: Quasi-Experimental Evidence From Turkey*. *American Economic Review*, 106(5), 456–460. <https://doi.org/10.1257/aer.p20161065>

Uslu, L. (2022). *Geçici Koruma Statüsüne Sahip Suriyelilerin Kültürleşme Bağlamında Sosyal Uyumlarının Değerlendirilmesi*. *Göç ve Mültecilik Özel Sayısı*, 229–251

Ünal, S., Taşkaya, S., ve Ersoy, M. (2018). Türkiye’de göç ve entegrasyon: Suriyeliler örneği. Ankara: Göç Araştırmaları Yayınları.

World Bank. (2021, June 22). *10 years on, Turkey continues its support for an ever-growing number of Syrian refugees*. Erişim tarihi: 09 Eylül 2025, Erişim adresi: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/06/22/10-years-on-turkey-continues-its-support-for-an-ever-growing-number-of-syrian-refugees>

World Bank. (2023). *The case of Syrian refugees in Türkiye: Successes, challenges, and lessons learned. Background paper to the World Development Report 2023*. Washington, DC: World Bank Group. Erişim tarihi: 09 Eylül 2025, Erişim adresi: <https://thedocs.worldbank.org>

Yıldırım, S., İslamoğlu, E., ve İyem, C. (2017). *Suriyeli sığınmacıların*

*toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. Bilgi Dergisi, (35), 107–126.*

Yıldız, S. E. (2019). *Suriyeli çocukların eğitimi konusunda nitel bir araştırma: Sorunlar ve çözüm önerileri. Middle East Journal of Refugee Studies, 4(2), 5–32.*

Yılmaz, E., & Sağıroğlu, M. (2022). *İstanbul ve Gaziantep'teki Suriyeli ortaokul öğrencilerinin Türkçe ve ana dil becerilerine ilişkin algıları. MSGÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 251–271.*

Yılmaz, S. (2017). *Soft Power: Humanitarian Aid Operations And Turkey. Bilgi Dergisi, 19(1), 123–145.*

YUKK, (2013 11 Nisan), Resmî Gazete. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Kanun No. 6458). T.C. Resmî Gazete (Sayı: 28615)*

Zengin, T. (2021). *Suriyeli Sığınmacılar Türkiye Örneği: Kriz Yönetimi Ve Uyum Politikaları, Kriter yayıncılık.*